

Bucher, Slavomír

Kultúrne historické a prírodne dedičstvo Slavónie

Porta Balkanica. 2012, vol. 4, iss. 1-2, pp. [32]-39

ISSN 1804-2449

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135335>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KULTÚRNOHISTORICKÉ A PRÍRODNE DEDIČSTVO SLAVÓNIE

Slavomír Bucher

Na východe Chorvátska medzi Dunajom, Drávou a Sávou sa rozprestiera Slavónia, po Dalmácii druhý najväčší historický región. Identita Slavónie je spojená s úrodnými rovinami, lužnými lesmi, malebnými vinohradmi, starými vínnymi pivnicami a barokovými kaštieľmi. Územie si počas celej svojej histórie zachovalo typický folklórny ráz s malebnými národnými tradíciami a unikátnymi kulinárskymi špecialitami.

Prírodný potenciál územia

Poľnohospodárska pôda sa v prevažnej miere využíva na pestovanie kukurice a pšenice, ako aj niektorých technických plodín. Východná časť Slavónie, ktorá susedí so srbskou Vojvodinou sa vďaka kvalitným klimatickým a pôdnym podmienkam využíva na ovocinárstvo a vinohradníctvo, pričom zo živočíšnej výroby prevláda chov ošipáných a hovädzieho dobytku. Potenciál lužných lesov ponúka kvalitné drevo, ktoré zásobuje domáci drevospracujúci priemysel. Aj napriek periférnej polohe územia v rámci Chorvátska, atraktivitu regiónu môže v budúcnosti zvýšiť dostavba cestných a železničných koridorov, ktoré zabezpečia plynulé dopravné spojenie na trase Graz – Záhreb – Vukovar – Novi Sad. Avšak tí, ktorí sa rozhodnú navštíviť tento čarovný región, môžu vychutnať širokú ponuku tajuplných prekvapení, ktoré v sebe skrýva prírodný a kultúrny potenciál tohto územia.

Dunajský región, ktorého súčasťou je aj Slavónia, predstavuje v rámci Európskej únie osobitný prírodný, hospodársky a dopravný fenomén, ktorý je spojený so suverenitou zainteresovaných krajín, resp. regiónov. Ide o územie, v ktorom sa spájajú „staré členské štáty EÚ, ako aj štáty, ktoré len nedávno prešli cestou ekonomickej a spo-

čenskej transformácie. Je symbolickým a skutočným priestorom zjednotenej Európy v smere východ–západ po páde „železnej opony“, vrátane jej pretrvávajúcich reliktov.

Dunaj v tomto malebnom regióne bol odjakživa symbolom neutíchajúceho pohybu života. Je impulzom pre osídľovanie, dopravu, výrobu energie, rôzne druhy hospodárstva a služieb, obchodu, poľnohospodárstva, kultúrne a sociálne väzby a samozrejme prírodného bohatstva.

Vďaka rozvetvenej riečnej sieti a zachovalým lesom je na celom území Slavónie rozšírený cestovný ruch so zameraním na lov, rybolov, ako aj vidiecky turizmus.

Kultúrno-historická charakteristika územia

Historické územie východnej Slavónie (Baranja, Srijem) ponúka kvalitné služby v oblasti vidieckeho cestovného ruchu, medzi ktoré môžeme zaradiť cykloturistiku, pešiu turistiku a výletnú plavbu po okolitých ramenách Dunaja, Sávy a Drávy.

„Kultúrnym, historickým centrom a zároveň najväčším mestom Slavónie je Osijek. Preteká ním Dráva, a jeho okolie poskytuje zaujímavú turistickú destináciu, ktorá je zameraná na kultúrno-historické pamiatky. Medzi ďalšie významné mestá

môžeme zaradiť Vukovar, Vinkovci, Požegu, Novu Gorišku a Kutjevo.“¹

Región Baranja sa nachádza na severovýchode Slavónie, medzi Drávou, Dunajom a hranicou s Maďarskom. Na mieste, kde sa rieky spájajú, vytvorila príroda neobyčajný prírodný park – Kopački rit (historická časť Panónskeho mora), ktorý sa vyznačuje druhovým bohatstvom panónskej fauny (viac ako 40 druhov rýb) a flóry. Územie bolo chránené ako prírodný rezervoár a v roku 1967 vyhlásené za národný park.

V rámci polohy v strednej Európe je Slavónia historicky previazaná so stredným Chorvátskom, avšak pri bližšom pohľade môžeme odhaliť kultúrne a sociálne identity týchto dvoch navonok rovnakých území. Slavónia bola počas formovania svojho územia a identifikácie v regióne pod vplyvom Osmanskej ríše. V roku 1699 musela Osmanská ríša uzavrieť mier s habsburskou ríšou v sriemskych Karlovcich. Mier potvrdil všetky územné výboje cisárskej armády a Turci boli definitívne vyhnaní z Uhorska. Obyvateľstvo Slavónie sa formovalo na základe historických a kultúrnych osobitostí, ktoré vo významnej miere ovplyvňovali identitu územia. Súčasní obyvatelia sa prisťahovali do tohto regiónu nielen z rôznych kútov Chorvátska, ale aj z celej niekdajšej Habsburskej monarchie, lebo Slavónia v 19. a začiatkom 20. storočia bola jej legitímnou súčasťou. Pri ostatnom sčítaní v roku 2001 tvorila populácia Slavónie 20,1% (891 259 obyv.) podiel z celkového počtu obyvateľov Chorvátska, pričom Srbi tvorili z neho najpočetnejšiu menšinu. Pri porovnaní s rokom 1991 zažíva región prirodzený úbytok, za desaťročie bol zaznamenaný absolútny pokles 86 132 obyvateľov.

Kvôli už spomínanému historickému vývoju sa na území dnešnej Slavónie zachovalo iba niekoľko artefaktov kultúrnych pamiatok, najvýznamnejšou z doby bronzovej je viac ako 4000 rokov stará „Vučedolská“ holubica, ktorá je zároveň symbolom tohto regiónu (obrázok 2). Pri podrobnejšom štúdiu územia môžeme nájsť pozostatky antických miest a kaštieľov, pričom v niektorých opustených periférnych oblastiach sa zachovali aj stredoveké pamiatky pred tureckej okupácie Slavónie. Najtypickejšie z nich sú stredoveké hradby, zachované v najvýchodnejšom chorvátskom meste – Iloku – malebnom zákutí nad Dunajom, ktoré vďaka kvalitnému systému hradieb a bášť odolávalo tureckej expanzii až do začiatku 16. storočia.

Prevažná väčšina kultúrnych pamiatok Slavónie sa viaže na obdobie 18. storočia, kedy boli postavené najatraktívnejšie historické budovy, medzi ktoré môžeme zaradiť kostoly a kaštiele – ako symboly opätovnej rekatolizácie územia. Kostoly boli vyzdobené barokovými oltármi, z ktorých najhodnotnejší má Františkánsky kláštor v Slavónskom Brode. K tejto ére sa viaže aj rozkvet hospodárstva, umenia a školstva o čom svedčia aj erby remeselných cechov v meste Požega.

„Potenciálne najvýznamnejšie atrakcie cestovného ruchu v Slavónii sú:

- archeologické lokality

¹ <http://www.geografija.hr/clanci/135/turizam-kao-faktor-razvoja-istocne-hrvatske-stvarnost-ili-san>, 22. 02. 2012.

„Po centrálnom Chorvátsku je Slavónia druhým najvýznamnejším kontinentálnym regiónom z hľadiska cestovného ruchu (neberieme do úvahy prímorské regióny Istru a Dalmáciu). Na rozlohu 12 446 km² sa rozprestiera päť žúp: Viroviticko-podravská, Požeško-slavónská, Brodsko-posávská, Osijecko-baranjská a Vukovarsko-srijemská, v ktorých celkovo žije necelý milión obyvateľov (stav v roku 2001).“

PANČIČ, K. *Kulturno naslijeđe i turizam*. Radovi zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, 2006, br. 16–17, s. 211–236.

Vučednícká holubica, symbol Slavónie

SUMMARY & KEYWORDS

The root of the word Slavonia is the name „Slav“. Historically, the region was referred to as Sclavonia, the land of the Slavs. The area is divided into five counties, with total population of 891 259 (2001 census). Slavonians are very familiar in that part of the Europe because of their traditional food. Slavonia significantly contributed to culture of Croatia as a whole, both through works of artists and through patrons of arts. Slavonia is a distinct region of Croatia in terms of ethnological factors in traditional music. It is a region where traditional culture is preserved through folklore festivals. Typical traditional music instruments belong to tamburica and bagpipes family. Slavonia is one of Croatian winemaking sub-regions, a part of its continental winegrowing region. The best known winegrowing areas of Slavonia are centered on Djakovo, Ilok and Kutjevo, where Graševina grapes are predominant, but other cultivars are increasingly present.

- Slavonia region, Croatia, culinary, wine, folklore, traditions
- Slavónia, Chorvátsko, kulinárstvo, víno, folklór, tradície

Názov župy	Absolútny počet prenocovaní v r. 2011	Podiel z celkového počtu prenocovaní v r. 2011 v Slavónii (%)	Podiel prenocovaní v rámci Chorvátska v r. 2011 (%)	Nárast/pokles prenocovaní 2008–2011 (v %)
Viroviticko-podravská	32 917	10,1	0,05	-0,63
Požesko-slavónska	23 627	7,2	0,04	11,26
Brodsko-posávská	33 127	10,2	0,05	-4,39
Osijecko-baranská	173 892	53,3	0,29	0,05
Vukovarsko-srijemská	62 394	19,1	0,10	-6,62
SLAVÓNIA	325 957	100,0	0,54	-0,33

Tab. 1: Prehľad počtu nocovaní v jednotlivých župách Slavónie (Prameň: Kovač, 2011)

- miestna architektúra (zrúcaniny, významné stavby, historické jadrá miest)
- múzeá, umenie, sochy, galérie, festivaly
- klasický, ako aj moderný folklór spojený s hudbou a plesmi
- divadlo, film
- poznávacie túry po stopách najvýznamnejších slavónskych osobností
- sakrálny cestovný ruch (spojený s návštevou púti, religióznych objektov)
- lokálna kultúra⁴²

„Slavónia je významným dopravným uzlom Chorvátska – vďaka riečnym prístavom na Dunaji, Sáve a Dráve, ktoré už v stredoveku slúžili ako dôležité prekladiská a tovar ďalej pokračoval konškými povozmi do vnútrozemia. Aj vďaka tomu je teraz Slavónia v Európe známa chovom a šľachtiním koní“.³

Vďaka pozitívnym polohovým faktorom bol Vukovar po stáročia dôležitým obchodným strediskom Slavónie. O tejto skutočnosti, ako aj o čulom živote v meste na konci 18. storočia píše Friedrich Wilhelm von Taube vo svojom diele *Historische und geographische Beschreibung des Königreiches Slavonien und des Herzogthumes Syrmien*, Leipzig, 1777. V texte sa zmieňuje: „Vukovar t.j. Vukovo mesto (*Wuko-Burg*), alebo Walkovar mesto (*Stadt*), ktoré tvorí približne 700 domov.

² KOMBOL PANČIĆ, T. *Kulturno naslijeđe i turizam*. Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, 2006, br. 16–17, str. 211–226.

³ BAŽDAR, Z. *Trgovacke prilike na Vukovarskom području 1868–1914*. Hrvatski institut za povijest, Podružnica Slavoniski Brod, 2003, br. 3, str. 231–246.

Vukovar predstavuje hlavné mesto (*die Hauptstadt*) Srijemu, rozprestiera sa po oboch brehoch rieky Vuka, ktorá práve v týchto miestach ústi do Dunaja, pričom delí mesto na mladšiu a staršiu časť (*und den Ort in die alte und neue Stadt theilet*) (...). V meste žije 3600 obyvateľov (v roku 1770). Obyvateľstvo sa vyznačuje pracovitostou, húževnatostou a má v sebe obchodného ducha na rozdiel od ostatných miest v regióne. Medzi hlavné hospodárske aktivity mesta patrí lov a spracovanie rýb, konštrukcia lodí, tkáčsky priemysel a obchod. V starom meste sa v každom dome nachádza malé pohostinstvo alebo obchod, ako aj špajza na uskladňovanie prebytočného tovaru.“⁴⁴

Cestovný ruch ako faktor rozvoja Slavónie

Napriek rôznym turistickým prednostiam v kontinentálnej časti Chorvátska, sú jadrom cestovného ruchu prímorské regióny – Istria a Dalmácia. V zahraničí známejší Jadran dominuje pri prezentácii turistickej ponuky Chorvátska ako „krajiny s tisíckami ostrovov“, a preto nečudo že až 97 % ubytovacích kapacít je lokalizovaných v prímorských oblastiach, ktoré sa podieľajú 96 % na celkovom cestovnom ruchu štátu. Kultúrno-historické dedičstvo ako aj ostatné atrakcie východného Chorvátska sú skôr potenciálnymi zdrojmi ako hotovými produktmi pre cestovný ruch.

„V piatich vyššie menovaných župách východného Chorvátska tvorí neregistrovaný cestovný ruch viac ako 2/3 z celkového turistického rozvoja, pričom sa väčšinou zameriava na tranzit. Najvyšš-

⁴ BELAVIĆ, P. *Crtime iz prošlosti Vukovara*. Vukovar, 1927, str. 13–14.

ší podiel prenocovaní v rámci Slavónie vykazuje Osijecko-baranská (53,3 %) a Vukovarsko-srijemska župa (19,91 %), bližšie (tab. 1)⁵.

Potenciál Slavónie je v antických mestách ako napr. Cibalae (Vinkovcia), Mursa (Osijek), Marsonija (Slavónsky Brod), vo Vukovare, ako symbole a memoriáli utrpenia ľudí v občianskej vojne, Vučedole s viac ako 200 významnými archeologickými lokalitami, v medzinárodných folklórnych festivaloch (kultúrna jeseň vo Vinkovciach), slavónskych kaštieľoch a kúriách, prírodnom parku Kopačky rit, kúpeľoch Bizovačke a Lipník, v jazdeckej akadémii v Djakove, znamenitej gastronomickej ponuke (kutjevské a ilocké víno, kulen, slavónska slivovica). Perspektíva regiónu tkvie v rozvoji tranzitného, kultúrneho, rekreačného, gastronomického a religiózneho cestovného ruchu. Celospoločenské kultúrno-historické dedičstvo je významným zdrojom, ktoré ešte len čaká na svoju príležitosť, aby sa stalo dôležitým produktom tohto malebného regiónu. Dôvodmi pomalého rozvoja turizmu sú početné administratívne, ekonomické a sociálne prekážky, ako dôsledky občianskej vojny z prvej polovice 90. rokov, narušenie hospodárskych väzieb, zaostalej dopravnej infraštruktúry a nedostatky v odbornosti lokálnej administratívy efektívne propagovať turistické atrakcie regiónu. Zastúpenie reštauračných služieb a pohostinstiev na celkovom príjme Slavónie je na veľmi nízkej úrovni (menej ako 2 %).

Kutjevo a vinobranie

„Celková rozloha kutjevskej oblasti predstavuje takmer 174 km². Na jeho území sa nachádza 17 obcí, z nich najväčšie je samotné mesto Kutjevo. Podľa ostatného sčítania obyvateľov, domov a bytov žilo na území mesta celkovo 7 472 obyvateľov, z ktorých bolo 3 854 žien“⁶. S Kutjevom sa spája osemstoročná história výroby vína. Kutjevské vinice sa rozprestierajú na južnom svahu slavónskeho pohoria Papuk. Sú v mierne svahovitom teréne v nadmorskej výške do 200 metrov, pričom v kopcovitom teréne siahajú až do nadmorskej výšky 300 m n. m. Medzi najrozšírenejšiu odrodu viniča a súčasne najpopulárnejšiu sortu vína tejto oblasti patrí Graševina. Okrem nej sú na základe rajonizácie celkovej plochy vinohradov pestované

i odrody Pinot biely, sivý, Chardonnay, Sauvignon, ako aj rôzne iné druhy bieleho vína vysokej kvality, známe na celom svete. V meste sa nachádza aj archív vín, v ktorom sú uskladnené ročníky z celej Požeskej kotliny (napr. Vallis Aurea), známe víno ešte z čias Rimanov.

S Kutjevom, ako aj s jeho vinným archívom, je spojených niekoľko legiend. Jedna z nich hovorí, že významný barón Franjo Trenk vybudoval pod celým mestom katakomby, v ktorých skladoval vína. Po skončení vojenských výprav smerovala jeho cesta priamo do týchto pivníc, kde sa opájal najrôznejšími domácimi a zahraničnými sortami vín. Podľa tejto legendy pozval jedného večera do svojho vínneho archívu aj rakúsku cisárovnú Máriu Teréziu, kde si potom užívali pri tomto jedinečnom a nenahraditeľnom moku spoločné chvíle do nasledujúceho rána.

Vinný archív v Kutjevu

Ilok a ilocká vínná cesta

Ilok (Cuccium, Wylok, Ujlaky) je najvýchodnejšie mesto Slavónie s približne 8 300 obyvateľmi, ležiace pri Dunaji, ktorý vytvára prirodzenú štátnu hranicu medzi Chorvátskom a Srbskom. Z jeho kultúrno-historických pamiatok stojí za zmienku zámok kniežata Odescalchi s renesančnou parkovou architektúrou. Okrem stredovekej mestskej pamiatkovej rezervácie je Ilok známy aj kostolom Sv. Ivana Kapistrana, starými vinnými pivnicami a stredovekou vínnou cestou.

História, kultúra, vinohrady a víno sa už od nepamäti podieľali na tvorbe identity tohto malebného geografického regiónu. Víno bolo a je významným artiklom tohto kraja, presne tak ako sa to uvádza v prvom verši lokálnej ľudovej piesne: „Predivan je kićeni Srijem, lijepo je živjet u njem“, ktorý znie približne takto: „Prekrásny je malebný Srijem, nádherné je prebývať v ňom.“

V Iloku sa tradične od roku 1962 usporadúva kultúrny a zábavný festival – „Iločské vinobranie“,

⁵ KOVAČ, I. *Statističke informacije 2011*. Državni zavod za statistiku republike Hrvatske, 2011, s. 94.

⁶ BLAGOJEVIĆ, A. *Zemljopisno, povijesno, upravno i pravno određenje istočne Hrvatske...* Zb. Prav. Fak. Sveuč. Rij. v. 29, br. 2, 1149–1180 (2008).

Františkánský kostol v Iloku

ktoré má v tomto regióne dlhú tradíciu. Hlavná časť podujatia začína v prvý septembrový víkend a nadväzuje na starý srijemsko-slavónsky obyčaj jarmokov pri príležitosti vinobrania, ktorý je spätý so stretnutím mladých ľudí, ochutnávkou a predajom vína, poľnohospodárskych produktov. Ústredným mottom týchto slávností je predovšetkým zachovanie tradícií vinárstva, etnológie, ako aj promócia domácich výrobkov Slavónie a Západného Srijema.

Jazdecká akadémia v Djakove

V Djakove (Đakovo) sa nachádzajú početné archeologické lokality, ktoré sú ako v samotnom centre mesta, tak aj na jeho periférii. Z jednotlivých artefaktov bolo potvrdené, že prvky existencie človeka na tomto území siahajú do obdobia neolitu (okolo 5500 rokov pred Kristom). Djakovo sa prvýkrát spomína v roku 1239 v dokumentoch chorvátskeho kniežaťa Kolomana (hist. Diaco, Dvacow, Dyaco). Mesto má v súčasnosti približne 30 tisíc obyvateľov a je sídlom biskupstva – Djakovsko-srijemskej farnosti.

Djakovo má dlhoročnú tradíciu v chove koní, ktorá siaha do roku 1506, čím sa vlastne stáva jedným z najstarších miest Európy v rámci šľachtiteľstva. Chov Lipicanov sa začal rozvíjať začiatkom 18. storočia. V súčasnosti sa miestna štátna jazdecká akadémia zaoberá chovom a drezúrou koní v Pastuharne, ktorý sa nachádza v samom centre mesta, a Ivandvore v blízkosti malej obci samého regiónu. Plemenu Lipican sa dostalo uznania aj na olympiáde, kde britská kráľovná Alžbeta

II bola natoľko očarená vystúpením tohto plemena koní, že v roku 1972 osobne navštívila jazdeckú akadémiiu v Djakove. Prostredníctvom rôznych európskych a svetových súťaží v drezúre koní si mesto postupne vytvára pozitívny obraz a stalo sa vyhľadávanou turistickou atrakciou nielen pre turistov z Chorvátska, ale aj z blízkeho zahraničia.

Jazdecká akadémia v Djakove oslávila pred štyrmi rokmi okrúhle výročie – 500 rokov od svojho založenia a 200 rokov chovu Lipicanov. Ako jediná škola v Chorvátsku si počas stáročí dokázala zachovať svoju identitu, ktorá tkvela v nežnej láske k chovu a šľachteniu koní.

Našice – symbol tradície a kultúry Slovákov v Slavónii

Prvá písomná zmienka o malom slavónskom meste Našice je z roku 1229. Slováci v Chorvátsku patria k menej početnejším menšinám, ale napriek tomu sa usilujú byť prítomní v každom segmente kultúrneho a spoločenského života krajiny. Preto si v snahe o zachovanie svojej osobitosti, jazyka, kultúry, obyčajou a vierovyznania už od príchodu na toto územie (1750 – Martin pri Našiciach) zakladali rôzne slovenské spolky, združenia a súbory, aby nimi čelili asimilácii. Najväčšia koncentrácia slovenského obyvateľstva, žijúceho v Chorvátsku a v samotnej Slavónii je v okolí spomínaného mestečka Našice, kde sa nachádzajú dve najväčšie slovenské osady Jelisavac a Markovac. Podľa ostatného sčítania chorvátskeho obyvateľstva v roku 2001 bolo Slovákov 4712, z toho v Slavónii a Baranji vyše 3 000 a v okolí Našic 1 500. Práve preto je v tomto meste zriadené sídlo Zväzu Slovákov – ústrednej organizácie slovenskej menšiny v Chorvátsku, v jeho okolí sú založené mnohé filiálky Matice slovenskej a folklórne súbory, sú tu aj tri základné školy s vyučujúcim materinským jazykom slovenčina.

Zámok grófa Pejačoviča v Džakově

Okrem Našíc, Jelisavca a Markovca žijú Slováci aj v iných sídlach, napr. (Josipovac, Jurjevac, Osijek, Soljani, Lipovljani, Međurić, Záhreb, Rijeka, Ilok, Radoš, Zokov Gaj, Miljevci, Jakšić), kde si tiež založili svoje spolky pre pestovanie slovenskej kultúry, tradícií a identity. Keďže sú Našice centrom kultúrneho a spoločenského života Slovákov v Slavónii a v celej krajine, bola v meste 10. novembra 1998 založená Ústredná knižnica Slovákov v Chorvátskej republike, pôsobiaca pri chorvátskej národnej knižnici a čitárni Našice. Menšinové knižnice v rámci väčších mestských alebo verejných knižníc na základe multikultúrnych tendencií a smerníc Ministerstva kultúry Chorvátskej republiky, ktoré ich financuje.

Slovenská knižnica je umiestnená v Pejačevićovom kaštieli, v priestoroch patriacich Chorvátskej národnej knižnici. Jej činnosti sú orientované na bežné knižničné aktivity – získavanie, uchovávanie, spracovanie a vypožičiavanie slovenských kníh a časopisov, poskytovanie informácií (z histórie, zemepisu, etnológie, jazyka, umenia), prezentácie kníh a spisovateľov a tiež rôzne špecifické aktivity – prednášky, literárne večierky, výstavy, kultúrne programy, jazykové kurzy. Fond slovenskej knižnice je rozdelený do zbierok: detská, krásna literatúra, odborná, regionálna, neknižná. Knižnica je členom redakcie slovenského rozhlasového vysielania v Našiciach a pravidelne prispieva do slovenského časopisu *Prameň*.

Národný park Kopački rit

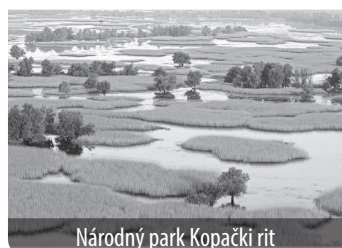
„Územie národného parku Kopački rit sa nachádza v severovýchodnej časti Chorvátska ako súčasť Osijecko-baranjskej župy, lokalizovaný súradnicami 45° 32' a 45° 47' severnej geografickej šírky a 18° 45' a 18° 59' východnej geografickej dĺžky. Je to prevažne nížinatá časť regiónu Baranje, medzi Dunajom a Drávou, pričom východná hranica parku hraničí so susedným štátom Srbsko. Následkom častých hydrologických zmien, ktoré vplývajú na územie parku, sa v jeho severnej, južnej a západnej časti vytvárajú močiare. Nadmorská výška celého regiónu Baranje neprevyšuje 250 m n. m., pričom samotné územie parku sa pohybuje od 78 m n. m. (dno Kopačského jazera) do 86 m n. m.“⁷

Na západnom a severnom okraji parku sa nachádzajú vidiecke obce Bilje (najvýznamnejšia), Kopačevo, Vardarac, Grabovac, Kneževi Vinograd, Suza, Zmajevac, Batina i Zlatna Greda. Juhozápadne od parku, na východnom brehu Drávy, sa nachádza najväčšie makroregionálne centrum východného Chorvátska – Osijek. Ak sa vydáme južne od parku míňame obce Nemetin, Sarvaš, Bijelo Brdo a Ajmaš. Všetky spomenuté obce sú lokalizované do 5 kilometrov od Kopačského ritu.

„Georeliéf územia sa formoval v dôsledku fluvialných procesov. Dráva a Dunaj tu počas stáročí vytvorili malebné meandre, ostrovy a zátišia v podobe mŕtvych ramien, ktoré miestne obyvateľstvo prezýva „dunavac“ alebo „stará Dráva“⁸.

Areál jazdeckej školy v Džakově

Národný park Kopački rit

Národný park Kopački rit

RNDr. Slavomír Bucher

Interný doktorand na katedre geografie a regionálneho rozvoja Prešovskej univerzity v Prešove. V rámci svojho výskumu sa zameriava na formovanie kultúrnej identity Slovenska a jednotlivých regiónov strednej a juhovýchodnej Európy. Je autorom, resp. spoluautorom článkov zameraných na zmeny národnostnej a náboženskej štruktúry v regióne západného Balkánu, ako aj na jednotlivé geopolitické procesy, ktoré ovplyvnili krízový región juhovýchodnej Európy v 90. rokoch 20. storočia.

⁷ GETZ, D. Kopački rit nacionalni park ili park prirode? *Priroda: mjesečnik za popularizaciju prirodnih znanosti i ekologije*, 2005, vol. 95, br. 5 (934), str. 33–39.

⁸ BOGNAR, A. Geomorfološke osobine fluvijalno-močvarne nizine Kopačkog rita. *Geografski glasnik*, 1984, broj 46, str. 5–20.

Sila vody na zaplavovaných územiach zanechala nánosy štrku a piesku, resp. prehĺbila dno riečnych koryt riek, čím vznikli aluviálne formy georeliéfu a územie tak nadobudlo vlnitý vzhľad. Dunaj na svojom strednom toku vytvoril pomocou rieky Dráva tzv. vnútornú deltu, čo je jedinečný fenomén, ktorý sa na iných európskych riekach v takomto tvare a forme nenachádza. Vďaka rôznorodým formám reliéfu môže byť v budúcnosti národný park Kopački rit zapísaný do zoznamu Svetového prírodného dedičstva. Rôznorodost fauny a flóry v Kopačskom rite, bolo chránené územie v roku 1993 umiestnené na zoznam medzinárodného Ramsarského dohovoru o ochrane fluviálnych území a mokradí. Národný park je aj v programe IBAs (Important Bird Areas).

Občianska vojna ako základný pilier rozvoja memoriálneho cestovného ruchu Slavónie

Môžu miesta najkrvavejších vojnových konfliktov a najkrutejších zločinov v histórii ľudstva položiť základ budúceho memoriálneho (spomienkového) cestovného ruchu v danom regióne?

Čas ukáže, či sa memento občianskej vojny na území Chorvátska (Slavónie) stane v tomto smere príkladom. Podľa rozvojového plánu Vukovarsko-sriemskej župy sa počíta s realizáciou výstavby memoriálneho centra, ktoré by bolo posvätené bitke za oslobodenie Vukovaru, ktorá bola jedna z najväčších tragédií v súčasnej histórii modernej Európy na konci tisícročia. V rámci kultúrneho cestovného ruchu by sa mohli realizovať exkurzie žiakov základných a stredných škôl do tejto oblasti, ale aj poznávacie zájazdy geografov, historikov, politológov a politikov. Bitka o Vukovar ako marketingový produkt cestovného ruchu by v spojení s lokálnymi kultúrno-historickými a prírodnými pamiatkami (rieka Dunaj, archeologické nálezisko Vučedol, rekonštruované historické jadro Vukovara, kaštieľ Eltz) priniesla regiónu rozvoj a zisk z turizmu. K najvýznamnejším vojnovým pamätníkom na území mesta Vukovar patrí jednoznačne mestský vodojem.

Ovčara ležiaca približne 10 km juhovýchodne od Vukovaru je od nepamäti známa farma na chov ošípaných, dnes patriaca poľnohospodárskemu družstvu VUPIK. S obcami Grabovo a Jakobovac predstavovala v minulosti obraz feudálnej moci a bohatstva grófskej rodiny Eltz. V roku 1991 sa stala miestom nenávisti, zloby a genocídy, na ktorom boli zabití civilisti a medicínski

Spomienka na Ovčarský masaker

pracovníci z neďalekej všeobecnej vukovarskej nemocnice. Ovčara predstavuje v súčasnosti pre Chorvátov masový hrob, sväté miesto a tragickú spomienku na udalosti z roku 1991. V roku 2006 bolo verejnosti sprístupnené múzeum postavené v hangári, kde prežilo svoje posledné chvíle života 263 obetí tejto masakry.

Záverom

Rozvoj kultúrneho cestovného ruchu mnohých európskych krajín sa koncentruje predovšetkým do ich urbanizovaných aglomerácií. Mestá sú symbolom kultúrneho dedičstva našich predkov, preto kultúra vďaka regionálnym a národným rozvojovým programom zaujíma stále významnejšie miesto v spoločnosti. Kultúra predstavuje komoditu, ktorej cena balansuje v závislosti od ponuky a dopytu trhu.

Cestovný ruch vďaka rozmanitej ponuke služieb môže byť v budúcnosti zdrojom ekonomického rozkvetu Slavónie. Komplexnosť hospodárskej štruktúry výraznou mierou vplýva na primárne socioekonomické aktivity regiónu ako sú poľnohospodárstvo, doprava, obchod, kultúra, zdravotníctvo. Základnou premisou vzostupu cestovného ruchu Slavónie sú selektívne predpoklady, medzi ktoré môžeme zaradiť výletný, edukačný turizmus, ekoturizmus, lov, rybolov, vidiecky a nautický (Dunaj, Dráva) cestovný ruch.

Fyzickogeografické predpoklady regiónu umožňujú rozširovať ponuku v rámci štruktúry cestovného ruchu Slavónie. Vďaka rozvojovým projektom miestnej a regionálnej samosprávy došlo v poslednom decéniu k prílevu investícií a revitalizácii hydrologických lokalít vo východnej časti Slavónie susediacej so Srbskom. Postupne vznikajú klastre spájajúce jednotlivé formy turizmu, ktorých majoritným cieľom je prispieť ku skvalitneniu miestnej ponuky. Klastier ponúka možnosť

využitia hydrologického potenciálu (rieky, jazerá, termálne pramene) s lesnou (lovný turizmus, fauna, flóra), poľnohospodárskou (špeciality miestnej kuchyne, produkcia vína) a kultúrnou kapacitou územia.

Do popredia sa dostávajú projekty zameraná na realizáciu nových prírodných rezervácií a národných parkov nielen v chorvátskej časti Slavónie, ale aj v širšom regióne so zapojením susediacich krajín. Takúto výzvu predstavuje aj Kopački rit – najatraktívnejšia chránená prírodná rezervácia európskeho významu vo východnej časti regiónu s bohatou faunou a flórou.

Kultúra a folklór zohrávajú v ponuke klasického cestovného ruchu čoraz podstatnejšiu úlohu. Dôležitosť kultúrneho významu územia dotvára jeho história, ktorá je výsledkom geografických, historických, politických, demografických ako aj mnohých ďalších faktorov, ktoré ju ovplyvňovali počas nedávnej minulosti.

Najstarší folklórny festival v Chorvátsku „*Brodsko kolo*“ sa prvýkrát konal v Slavónskom Brode v roku 1963. Vinkovci sú známe od roku 1966 „*Vinkovskou kultúrnou jeseňou*“, kde každoročne účinkujú súbory z rôznych kútov Európy, Ázie a Ameriky. Taktiež Požega je povestná festivalom tradičnej slovanskej hudby. Prvé oficiálne zahájenie bolo v roku 1981 pod názvom „*zlaté struny Slavónie*“.

Významným literárnym prínosom k poznaniu kultúry, histórie a etnografie Slavónie, je aj monografia s názvom – „*Slavónia: história územia a genéza obyvateľstva*“ (*Slavonija: povijest naselja i podrijetlo stanovništva*) akademika Mirka Markovića. Monografia obsahuje 614 strán, na ktorých autor syntetizuje historický vývoj regiónu, venuje sa genéze a migrácii obyvateľstva, ako aj jednotlivým kultúrnym a prírodným znamenitostiam územia. Monografiu tvorí 11 kapitol, ktoré z kultúrneho, prírodného, alebo historického hľadiska opisujú územie medzi Dunajom, Drávou, Sávou a západným Sremom⁹.

Turistické rozvojové plány predstavujú pre Slavóniu výzvu, ktorá zdôrazní, či ich realizácia ostane iba v teoretickej rovine alebo sa bude podieľať na tvorbe a propagácii tohto regiónu doma a v zahraničí. Jedine čas preukáže, či sa Chorvátsko dokáže prezentovať rôznorodým potenciálom a nie iba ako krajina s tisícami ostrovov v Jadranskom mori.

Chorvátsko ako produkt cestovného ruchu zažíva rozkvet v rámci európskych letných destinácií od polovice 90. rokov. Vďaka prílevu investícií dochádza v krajine nielen k rozvoju tradičných prímorských letovísk, ale rast turistickej návštevnosti zaznamenali aj mestá a mestečky vo vnútrozemí. Rozvoj kultúrneho a mestského cestovného ruchu môže viesť k znovuzrodeniu imidžu periférnych regiónov a ich urbánnych centier.

LITERATÚRA

- BAŽDAR, Z.** *Trgovačke prilike na Vukovarskom području 1868–1914*. Hrvatski institut za povijest, Podružnica Slavonski Brod, 2003, br. 3, str. 231–246.
- BELAVIĆ, P.** *Crtice iz prošlosti Vukovara*. Vukovar, 1927, str. 13–14.
- BLAGOJEVIĆ, A.** *Zemljopisno, povijesno, upravno i pravno određenje istočne Hrvatske...* Zb. Prav. Fak. Sveuč. Rij. v. 29, br. 2, str. 1149–1180 (2008).
- BOGNAR, A.** Geomorfološke osobine fluvijalno-močvarne nizine Kopačkog rita. *Geografski glasnik*, 1984, broj 46, str. 5–20.
- GETZ, D.** Kopački rit: nacionalni park ili park prirode? *Priroda: mjesečnik za popularizaciju prirodnih znanosti i ekologije*, 2005, vol. 95, br. 5 (934), str. 33–39.
- KOMBOL PANČIĆ, T.** *Kulturno naslijeđe i turizam*. Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, 2006, br. 16–17, str. 211–226.
- KOVAČ, I.** *Statističke informacije 2011*. Državni zavod za statistiku republike Hrvatske, 2011, s. 94.
- MARKOVIĆ, M.** *Slavonija. Povijest naselja i podrijetlo stanovništva*. Golden marketing Zagreb 2002, str. 493.
- PANČIĆ, K.** *Kulturno naslijeđe i turizam*. Radovi zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, 2006, br. 16–17, s. 211–236. <http://www.geografija.hr/clanci/135/turizam-kao-faktor-razvoja-istocne-hrvatske-stvarnost-ili-san>, citované – 22. 02. 2012.

⁹ MARKOVIĆ, M. *Slavonija. Povijest naselja i podrijetlo stanovništva*. Golden marketing, Zagreb 2002, str. 493.